
I ve středověku podléhaly hračky módním trendům, dokazují archeologové

I ve středověku podléhaly hračky módním trendům, dokazují archeologové

Chce-li se archeolog dozvědět něco o postavení dětí ve středověké společnosti, musí studovat nálezy v hrobech, uspořádání hrobů i jejich pozici v rámci pohřebiště. „Z toho, jak se pozůstalí chovají ke svým mrtvým, se dá vyčíst mnohé o jejich vztazích, postavení nebo myšlenkovém světě,“ říká [Pavlína Mašková](#) z Centra medievistických studií, která se právě tomuto tématu věnuje.

Tušíme, jaké postavení měly ve středověku v rámci společnosti děti?

Archeologie nám nedá ucelenou odpověď. Dřívější domněnka, že děti byly opomíjeny nebo brány jako „malí dospělí“, ale pravdou asi není. Některé dětské hroby jsou totiž tak bohatě vybaveny, že pozůstalí museli věnovat přípravě na poslední cestu velkou péči. Najdeme tu velmi kvalitně zpracované šperky či předměty určené pravděpodobně na ochranu před zlými duchy, například rolničky. Hovoříme samozřejmě o bohatších rodinách, které si to mohly dovolit.

Ale třeba hračky nacházíme i v prostředí zaniklých vesnic. Zde hraje ovšem důležitou roli skutečnost, kde se osada nacházela. Pokud například byla v blízkosti tvrze, ovlivnil úzký kontakt s vyšším sociálním prostředím to, co si vesničané pořizovali. Stejně tak lidé z vesnic položených u kupeckých tras mohli hračky snadněji získat od obchodníků. Nálezy hraček jsou pro nás důkazem, že rodiče své potomky neopomíjeli.

Co nám o dětství prozradí hrobové

nálezy? Lišilo se třeba pohřbívání dětí různého věku?

To je poměrně těžká otázka, protože v archeologii narážíme na problém, že úplně nejmenší děti na pohřebišti často nejsou. Proč tomu tak je? Může to být dáno vlastnostmi půdy, která má vliv na rozklad kostí, nebo to může být způsobeno třeba tím, že úplně malé děti na společném pohřebišti vůbec pohřbívány nebyly. Z etnologie víme, že v některých společnostech dítě, které zemřelo dříve, než bylo přijato do společnosti, nebylo v rámci ní ani pohřbeno. Zřejmě proto nacházíme kosterní pozůstatky dětí třeba v odpadních jámách na raně středověkých sídlištích. V pozdějším středověku se setkáváme i s pohřbením dětí za hřbitovní zdí. Stávalo se také, že nepokřtěné děti, které neměly právo být uloženy na hřbitově, rodiče pohřbili do místa zaniklého kostela, aby pro ně zajistili alespoň trochu důstojné a posvěcené místo odpočinku.

V západní Evropě – a podle nových zjištění i u nás – se od vrcholného středověku setkáváme se zajímavým jevem. Když zemřelo nepokřtěné dítě a rodiče o křest velmi stáli, putovali ke konkrétnímu poutnímu kostelu za světcem, který – jak věřili – dokázal na okamžik provést zázrak oživení. Během tohoto krátkého času bylo dítě pokřtěno, a mohlo tak být pohřbeno do vysvěcené půdy hřbitova. Je znám i archeologický výzkum takového poutního kostela ve Švýcarsku, kde se na přilehlém hřbitově našlo obrovské množství kostiček nemluvnat.

Liší se vybavení hrobu u chlapců a dívek?

Liší se výrazně. Dívky měly u sebe zejména šperky, například korálky, náušnice, skleněné perly či gombíky, zatímco chlapci dostávali výbavu jako bojovníci – ostruhy, dýky, nože, sekerky či miniatury zbraní, mohli mít ale třeba i gombíky. U obou se nacházejí nádoby. Trochu jiná byla situace v dřívějším období, kdy chlapci byli do určitého věku vychováni jako dívky a dostávali do hrobu i stejnou výbavu jako ony.

Máme k dispozici informace i z jiných než křesťanských pohřbů?

Pouze pro nejstarší období, než na naše území začalo pronikat křesťanství. Pak již je obtížné, a navíc zjednodušující či zkreslující snažit se rozlišovat, který pohřeb je křesťanský a který pohanský. Zdá se, že vlivem křesťanství postupně mizí pohřební výbava. Důvodem ani tak není to, že by ji církve zakazovala, ale spíše se změnilo myšlení lidí. Dokud lidé věřili v posmrtný život podobný tomu na zemi a v podstatě hmotný, dávali zemřelým na cestu i pro život v záhrobí různé předměty. Když se ale pod vlivem křesťanství začaly představy o posmrtném bytí měnit, pak už pro duši žádné hmotné předměty nebyly potřeba a spíše jí prospěla modlitba za spásu nebo almužna chudým či dary kostelu věnované za tímto účelem. V průběhu 12. století již můžeme sledovat, že pohřební výbava postupně mizí.

Zajímavé jsou situace, kdy v jedné lokalitě najdeme bohatě vybavené pohřebišťe, ale jen o kousek dál na hradišti se nachází hřbitov u kostela ze stejné doby, kde žádná hrobová výbava již není. Dříve se uvažovalo, že vybavené pohřebišťe je pohanské a hřbitov křesťanský, ale toto vysvětlení by mohlo být zjednodušující. Je totiž dost možné, že i lidé s bohatou výbavou byli křesťané, ale u kostela tehdy byla pohřbívána jen nobilita (například rodina správce hradiště), která již podle západoevropských zvyků preferovala pohřeb bez výbavy, zatímco ostatní obyvatelé ještě v souladu s archaickou rodinnou tradicí vkládali do hrobu různé předměty, ale už bez „pohanského“ významu tohoto zvyku.

Jaké měly děti ve středověku hračky?

Samozřejmě opět usuzujeme jen z toho, co se nám zachovalo, nejčastěji se jedná o materiály neorganické, jako jsou pálená hlína nebo kov. Ze dřeva, textilu nebo kůže se dochovalo jen málo předmětů. Mezi obvyklé hračky patří hliněné kuličky různých velikostí, často nalézáme i miniatury nádob, u nich ovšem nevíme, zda jde o hračky, nebo jestli byly

používány na léky či kosmetické přípravky. Chlapci si hrávali s hliněnými figurkami koníčků nebo rytířů na koníčcích, z nichž některé se možná dokonce nechaly vodit jako loutky. Masivní rozšíření těchto figurek pravděpodobně souvisí s oblibou rytířských turnajů v období vlády Lucemburků.

Jiné zvířecí hračky děti neměly?

U jedné hračky se domníváme, že by se mohlo jednat o medvěda, ale nalezený kousek je tak malý, že jistotu nemáme. U jiných zvířat je zase těžké rozlišit, zda se jedná o obětiny, nebo hračky. V té době totiž bylo obvyklé nosit votivní předměty do kostelů, zvláště do těch zasvěcených sv. Linhartovi, patronu domácího dobytka. Obvykle se jednalo o figurky krav, které mohly být vyrobeny i ze železa.

A s čím si hrály dívky?

Dívky si hrály s hliněnými panenkami, ovšem i zde bývá obtížné rozlišit, zda se jedná o hračku, nebo třeba o sošku na domácí oltář. Dochovaly se ale panenky, které měly světské oděvy, takže ty ke hraní nejspíš sloužily. Ve vrcholném středověku se rozšířily panenky s tzv. kruselerem, tedy s vlnkovatým závojem. Takže i ve středověku podléhaly hračky módním trendům.